ACELE ve SÜRELİDİR

7/5798

T.C.
BAŞBAKANLIK
HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI

Sayı: B.02.1.HM.0.EKA-02.02-20/ 12.03.02* 15729
Konu: Soru Önergesi Hk.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI
GENEL SEKRETERLİĞİNE
(Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı)

İlgi: (a) Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü'nün 09.02.2002 tarihli ve B.02.0.KKG.0.12/106-651-11/790 sayılı yazısı.

(b) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 19 Şubat 2002 tarihli ve 20349 sayılı yazısı.

İlgi (a)'da kayıtlı yazıda, Kayseri Milletvekili Sadık Yakut'un Başbakan Bülent Ecevit'e tevcih ettiği 7/5798-13266 sayılı yazılı soru önergesinin sureti ekli olarak gönderilmiş ve Sayın Başbakan adına önergenin cevaplandırılması talep edilmiştir.

Söz konusu önergeye cevaben hazırlanan metin ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan alınan yazının suretleri ilişikte sunulmaktadır.

Bilgileri ile gereğini arz ederim.

Dr. Kemal DERVİŞ
Devlet Bakanı

EKLER
EK-1 Yazı (2 Adet-8 sayfa)

DAĞITIM

Bilgi:

Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğüne

7/5798

KAYSERİ MİLLETVEKİLİ SADIK YAKUT'UN SAYIN BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT'E TEVCİH ETTİĞİ 7/5798-13266 NUMARALI YAZILI SORU ÖNERGESİ İÇİN HAZIRLANAN CEVAP METNİ

SORU 2: 31.12.2001 tarihi itibariyle Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış borcu ne kadardır? Borçlar kime/kimlere hangi kuruluşlaradır?

İç borç stoku ve iç borç stokunun alıcılara göre dağılımı aşağıdaki tablolarda yer almaktadır:

İÇ BORÇ STOKU ALICILARA GÖRE DAĞILIM(*)			
	31.12.2001(***)		
	Trilyon TL	Milyar $	(%)
TOPLAM	**122,199**	**84.9**	**100.0**
KAMU	**80,615**	**56.0**	**66.0**
MERKEZ BANKASI	**32,546**	**22.6**	**26.6**
IMF	13,768	9.6	11.3
Bankacılık Sektörü Operasyonl.	18,778	13.0	15.4
KAMU BANKALARI	**22,722**	**15.8**	**18.6**
Kağıda Bağlı	22,722	15.8	18.6
Kağıda Bağlı Olmayan	-	-	-
TMSF	**15,122**	**10.5**	**12.4**
DİĞER KAMU (***)	**10,225**	**7.1**	**8.4**
PİYASA	**41,584**	**28.9**	**34.0**
Kur (Döviz Alış)		***1,439,567***	
(*) Geçici.			
(**) Kamuya yapılan ortalama satışlar dahil.			
(***) Aralık 2001'de TMSF Mevduat Devirleri piyasa içinde gösterilmiştir.			

Dış borca ilişkin en son dış borç stok verileri ise 2001 yıl sonunda açıklanmış olup, 30 Eylül 2001 verilerini içermektedir. En son açıklanan Konsolide Bütçe dış borç stok verileri ise 31 Aralık 2001 verilerini içermekte olup, aşağıda ayrıca gösterilmiştir (Tablo 3).

Tablo 1
30 Eylül 2001 İtibariyle Borçlulara Göre
Sınıflandırılmış Dış Borç: (Milyon ABD Doları)

	2001 Q3
DIŞ BORÇ STOKU	118,848
KISA VADELİ DIŞ BORÇLAR	20,839
ORTA - UZUN VADELİ DIŞ BORÇLAR	98,009
KISA VADELİ DIŞ BORÇLAR	20,839
GENEL HÜKÜMET	0
TCMB	632
TCMB KREDİLERİ	25
KREDİ MEKTUPLU DTH	607
TİCARİ BANKALAR	10,964
DİĞER SEKTÖRLER	9,243
ORTA - UZUN VADELİ DIŞ BORÇLAR	98,009
TOPLAM KAMU	47,525
GENEL HÜKÜMET	42,361
KONSOLİDE BÜTÇE	39,483
YEREL YÖNETİMLER	2,273
FONLAR	601
ÜNİVERSİTELER	3
DİĞER KAMU SEKTÖRÜ	1,095
KİTLER	4,069
Finansal Kit'ler	602
Finansal Olmayan Kit'ler	3,467
TCMB	22,075
TCMB Kredileri	12,012
Kredi Mektuplu DTH	10,063
ÖZEL	28,409
FİNANSAL	5,644
Bankalar	3,286
Bankacılık Dışı	2,358
FİNANSAL OLMAYAN	22,765

Tablo 2
30 Eylül 2001 İtibariyle Alacaklılara Göre
Sınıflandırılmış Dış Borç: (Milyon ABD Doları)

	2001 Q3
DIŞ BORÇ STOKU	118,848
KISA VADELİ DIŞ BORÇLAR	20,839
ORTA - UZUN VADELİ DIŞ BORÇLAR	98,009
KISA VADELİ DIŞ BORÇLAR	20,839
TİCARİ BANKA KREDİLERİ	10,709
ÖZEL KESİM KREDİLERİ	10,130
ORTA - UZUN VADELİ DIŞ BORÇLAR	98,009
RESMİ KREDİTÖRLER	29,170
HÜKÜMET KURULUŞLARI	8,304
ULUSLARARASI KURULUŞLAR (IMF, Dünya Bankası, vb.)	20,867
ÖZEL KREDİTÖRLER	68,839
BORÇ	47,179
TİCARİ BANKALAR	26,877
BANKACILIK DIŞI FİNANSMAN KURULUŞLARI	4,817
PARASAL OLMAYAN KURULUŞLAR	4,346
KIYI BANKALARI	1,053
ÖZEL YATIRIM VE KALKINMA BANKALARI	15
DRESDNER	10,063
NGTA	8
TAHVİL	21,660

Tablo 3. 2001 Yılı Konsolide Bütçe Aylık Dış Borç Verileri (Milyon ABD Doları)

Konsolide Bütçe	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Agustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Vade Yapısı	39,202	39,589	38,655	38,294	37,627	37,078	38,721	39,532	39,503	39,200	38,075	37,650
Kısa Vade (1 yıldan az)	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000							
Orta Vade (1-5 yıl)	4,081	4,741	4,664	4,773	4,680	5,598	6,126	6,363	6,360	6,339	6,280	5,856
Uzun Vade (6 yıl ve sonrası)	34,121	33,848	32,991	32,521	31,947	31,480	32,595	33,169	33,143	32,861	31,795	31,794
Alacaklıya Göre	39,202	39,589	38,655	38,294	37,627	37,078	38,721	39,532	39,503	39,200	38,075	37,650
Uluslararası Kuruluşlar	5,773	5,764	5,663	5,689	5,595	5,546	6,712	6,774	6,790	6,634	6,286	6,255
Hükümet Kuruluşları	6,967	6,965	6,706	6,607	6,489	6,296	6,350	6,444	6,389	6,344	6,232	5,999
Ticari Bankalar	5,697	5,664	5,710	5,780	5,716	5,613	5,720	5,900	5,884	5,905	5,875	5,721
Tahvil	20,766	21,196	20,577	20,218	19,828	19,622	19,939	20,414	20,440	20,318	19,683	19,675

SORU 3: Türkiye Cumhuriyetinin 01.06.2002'ye kadar ve 31.12.2002'ye kadar ödemek zorunda olduğu iç ve dış borçları ne kadardır?

18.02.2002 tarihi itibariyle 2002 yılında yapılacak iç borç geçici ödemeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

	2002 YILI KESİNLEŞEN İÇ BORÇ ÖDEMELERİ (*) (milyar TL)				
	TOPLAM				
	ANAPARA	FAİZ	FAİZ VERGİSİ	NET FAİZ	NET ÖDE. TOPLAM
01.01.2002 - 01.06.2002 TOPLAMI	29,760,473.9	17,381,503.7	-29,166.7	17,352,337.0	47,112,810.9
01.06.2002 - 31.12.2002 TOPLAMI	20,120,365.6	17,662,590.4	-13,242.2	17,649,348.2	37,769,713.7
2002 TOPLAM	*49,880,839.5*	*35,044,094.1*	*-42,408.9*	*35,001,685.2*	*84,882,524.7*
(*) Geçici.					

Dış borca ilişkin olarak 2001 yıl sonunda kamuya açıklanan 2002 yılı Orta-Uzun Vadeli Dış Borç Servis Projeksiyon bilgileri aşağıda belirtilmiştir:

		TOPLAM KAMU SEKTÖRÜ								TC MERKEZ BANKASI	ÖZEL SEKTÖR	GENEL TOPLAM
		GENEL HÜKÜMET										
		KONSOLİDE BÜTÇE	YEREL YÖNETİMLER	FONLAR	ÜNİVERSİTELER	TOPLAM	DİĞER KAMU SEKTÖRÜ	KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ	TOPLAM			
BORÇ	Faiz	1,040	120	34	3	**1,196**	10	196	**1,403**	628	1,660	**3,691**
	Anapara	2,889	656	131	2	**3,678**	85	988	**4,751**	5,037	9,894	**19,682**
TAHVİL	Faiz	1,742	0	0	0	**1,742**	68	39	**1,850**	0	3	**1,853**
	Anapara	2,350	0	0	0	**2,350**	225	240	**2,814**	0	0	**2,814**
		8,020	776	165	5	**8,966**	389	1,463	**10,818**	5,666	11,557	**28,040**

Yukarıda verilen bilgilere, Hazine Müsteşarlığı'nın web sayfasından ulaşılabilir. (http://www.hazine.gov.tr/stat/disborc.htm).

SORU 4: Hazine Müsteşarlığında iç ve dış borçların çevrilmesi ile ilgili teknik olarak bir kurul ya da komisyon var mıdır? Varsa makam itibari ile kimlerden oluşmaktadır? Yoksa bir kamu görevlisi ve bağlı bürokrasi birimleri mi yönetmektedir? Siyasi sorumlulukları var mıdır?

İlgili yıl Bütçe Kanununun Devlet Borçlarını düzenleyen maddeleri uyarınca; çıkarılacak Devlet iç borçlanma senetlerinin çeşitlerine, satış yöntemlerine, faiz koşullarına, vadelerine, basım ve ödemelerine ilişkin her türlü esasları ve bunlara müteallik diğer şartları belirlemeye Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan yetkili olup; borçlanma ve ödemeler kanunun içerdiği hükümler çerçevesinde yapılmaktadır.

SORU 5: Ekonomik politikalarda önemli işleri olan, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası ve Kamu Bankaları yöneticilerinin Şubat 2001 krizinde kusuru ve ihmali var mıdır? Kusuru ve ihmali olanlar hakkında herhangi bir idari ve cezai bir koğuşturma yapılmış mıdır?

Şubat 2001 kriziyle ilgili olarak, Hazine Müsteşarlığı ve kamusal sermayeli banka yöneticilerinin kusur ve ihmallerinden kaynaklanan herhangi bir idari ve cezai koğuşturma bulunmamaktadır.

7/5798

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

ANONİM ŞİRKETİ
SERMAYESİ : TL. 25.000.000.000
İDARE MERKEZİ : ANKARA

İDARE MERKEZİ

Cevaplarda şu işaretlerin tekrarını dileriz :
B.02.2.TCM.0.65.00.00-68

ANKARA, 19 ŞUBAT 2002

T.C.
Başbakanlık
Hazine Müsteşarlığı
ANKARA

İlgi: 14 Şubat 2002 tarih ve B.02.1.HM.0.EKA-02-02.20/ sayılı yazınız.

Kayseri Milletvekili Sadık Yakut tarafından Sayın Başbakanımıza tevcit edilen yazılı soru önergesinin Bankamız faaliyet alanına giren kısımlarına ilişkin olarak hazırlanan not ekte tarafınıza sunulmaktadır.

Bilgilerinize arz ederiz.

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI
İdare Merkezi

Ek: 4

Zafer YÜKSELER
Genel Müdür

Dr. İlker DOMAÇ
Genel Müdür Yardımcısı

- 006 -

7/5798

KAYSERİ MİLLETVEKİLİ SN. SADIK YAKUT'UN YAZILI SORU ÖNERGESİ HAKKINDA NOT:

5. Şubat 2001 krizini değerlendirebilmek için, "Döviz Kuruna Dayalı Enflasyonu Düşürme Programı"nın temel özelliklerine, 2000 yılındaki gelişmelere ve karşılaşılan sorunlara kısaca değinmekte yarar görülmektedir.

1999 yılı Aralık ayında, üç yıllık bir sürenin sonunda enflasyonu tek haneli rakamlara indirmek, reel faiz oranlarını makul bir düzeye düşürmek, ekonomideki kaynakların daha etkin olarak kullanımını sağlamak ve ekonominin büyüme potansiyelini artırmak amacıyla döviz kuruna dayalı bir istikrar programı uygulamaya konulmuştur. Program çerçevesinde, döviz kuru sepetinin günlük değerleri önceden kamuoyuna açıklanmış, ekonomideki likidite genişlemesi döviz girişlerine bağlanmış ve Merkez Bankası Net İç Varlıkları sabitlenmiştir.

Başlangıçta, programının açıklanması ekonomideki beklentileri olumlu yönde etkilemiştir. İleriye yönelik döviz kuru politikasının açıklanmasının yanısıra dış borçlanma imkanlarındaki artış ve Hazine'nin itfalarının altında borçlanması, yılın başından itibaren faiz oranlarının önemli ölçüde düşmesini sağlamıştır. Mart ayından itibaren enflasyondaki artış hızı belirgin bir şekilde yavaşlamış ve ertelenen tüketim ve yatırım harcamalarının gerçekleştirilmesiyle birlikte reel sektörde canlılık gözlenmiştir.

Bütçe uygulamasında programda öngörülenden daha iyi sonuçlar elde edilmesine karşın, uygulanmakta olan programın başarısına ilişkin iyimser beklentiler, cari işlemler açığındaki artışla birlikte yılın ikinci yarısından itibaren azalmaya başlamıştır. İç talepteki canlanma, petrol fiyatlarındaki hızlı artış ve TL.nin özellikle euro karşısında değerlenmesi cari işlemler açığını genişletmiştir. Cari işlemler açığının finansmanında, yılın ilk yarısında Hazinenin tahvil ihracı nedeniyle portföy yatırımları öncelikli pay alırken, Ağustos ve Ekim aylarında sermaye girişleri ağırlıklı olarak kısa vadeli kredilerden oluşurken, Eylül ayında ilk kez net sermaye çıkışı gözlenmiştir.

Yılın ilk yarısında para ve kur politikasına ve bütçe hedeflerine ulaşılmasına rağmen yapısal reformların gerçekleştirilmesinde sorunlar meydana gelmiştir. Bütçe dışı fonların tasfiyesi ve kamu bankalarına ilişkin düzenlemelerin geciktirilmesi sonucunda IMF stand-by anlaşması çerçevesinde verdiği kredinin 3. dilimini ertelemiş, Dünya Bankası ve Japon Hükümeti ise "Mali Sektör Uyum" kredisini askıya almıştır. Yapısal önlemlerin en önemlilerinden olan özelleştirme performansındaki yavaşlama da, programın uygulanmasındaki kararlılık konusunda tereddütler oluşturmuştur. Cari işlemler açığındaki bu

7/5798

hızlı genişleme, dış kredilerdeki ertelemeler ve özelleştirmelerden nakit girişinin sağlanamaması, yılın ikinci yarısında "döviz girişine bağlı" parasal genişlemeyi ve likidite miktarını olumsuz etkilemiştir.

Bu olumsuz gelişmelere ilave olarak, 27 Ekim 2000 tarihinde iki bankanın daha Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmesi piyasalarda tedirginliğin artmasına neden olmuştur.

Piyasalarda ortaya çıkan bu belirsizlikler Ağustos ayından sonra faizlerde görülen yükselme eğilimini hızlandırmıştır. Yüksek faiz oranları, elinde uzun vadeli kamu kağıdı bulunan ve bunun fonlamasını ağırlıklı olarak kısa vadeli borçlanma yoluyla gerçekleştiren bazı bankaların maliyetlerini ve likidite ihtiyaçlarını önemli ölçüde artırmıştır. Bu likidite sıkışıklığı ile başlayan ve yerli yatırımcılarla birlikte yabancı yatırımcıların da piyasalardaki TL cinsinden varlıklarını azaltması ile hızlanan panik ortamı, piyasaya sağlanan likiditenin döviz talebine dönüşmesine neden olarak Kasım krizine yol açmıştır.

Kasım krizini takiben, IMF tarafından 7,5 milyar ABD doları Ek Rezerv Kolaylığı (SRF), 2,9 milyar ABD doları Stand-by kredileri olmak üzere toplam 10,4 milyar dolarlık fonun taksitler halinde Türkiye'ye aktarılacağının açıklanması piyasalardaki tedirginliğin kısmen azalmasını sağlamıştır.

Aralık ayında alınan ek önlemler ve Uluslararası Para Fonu tarafından sağlanan Ek Rezerv Kolaylığı ile birlikte piyasalarda Ocak ayında göreli bir istikrar sağlanmış, ancak bankacılık sektöründe kırılgan ve kamu ve fon bankalarının neden olduğu ikili bir yapının oluşmasının önüne geçilememiştir. Açıklanan döviz kuru sepeti artışına göre faizlerin yüksek kalması, piyasadaki likiditenin dengesiz dağılımı Merkez Bankası'nın etkin likidite yönetimi önünde ciddi bir kısıt oluşturmaya başlamış ve piyasalardaki kırılganlığın sürmesine neden olmuştur.

Bu ortamda, 19 Şubat 2001 tarihinde Hazine'nin yüksek borçlanma ihtiyacının olduğu bir günde yaşanan olumsuz politik gelişmeler piyasalarda panik yaratmış ve Merkez Bankası'nın yoğun döviz talebiyle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Bu [illegible] karşısında, Merkez Bankası uygulanmakta olan kur politikasının gerektirdiği [illegible] çerçevesinde, ABD finansal piyasalarının kapalı olmasına bağlı olarak, ertesi gün valörlü 7,5 milyar dolarlık döviz satışı gerçekleştirmiştir. Merkez Bankası'nın rezervlerine ciddi bir atak gelmesiyle başlayan kriz karşısında, Merkez Bankası kur politikasını korumak amacıyla Türk lirası likiditeyi daraltma yoluna gitmiştir. Bu uygulama kamu ve fon bankalarının aşırı günlük

7/5798

fon ihtiyaçları nedeniyle kısa vadeli faizlerin hızla yükselmesine yol açmıştır. Merkez Bankası'nın bu müdahalesi sonucu, olağanüstü Türk lirası likidite sıkışıklığının yaşandığı 20 Şubat tarihinde, piyasa katılımcıları tarafından Türk lirası karşılıklarının sağlanamamasına bağlı olarak 7,6 milyar dolarlık döviz satışının 6,1 milyar dolarlık bölümü iptal olmuş, bilahare 21 Şubat 2001 tarihinde 3,5 milyar dolarlık döviz satışı yapılmıştır. Aşırı yüksek faizlerin kısa dönemler için bile sürdürülemez olması, gecelik borçlanma ihtiyaçları çok yüksek seviyelerde olan başta kamu bankaları olmak üzere bazı bankaların yükümlülüklerini yerine getirememesine neden olmuştur. Bu durumun bankacılık sisteminin işleyişini tehdit edecek boyutlara ulaşmasını ve ekonomi üzerine ek yükler getirmesini önlemek amacıyla, 22 Şubat tarihinde Türk lirası yabancı para birimleri karşısında dalgalanmaya bırakılmıştır.

Sabit ya da artış hızı sabit döviz kuruna dayalı diğer istikrar programlarında da görüldüğü gibi, bu dönemde döviz kurunu savunmaya çalışmanın tüm döviz rezervlerimizin kaybına yol açacağı ve o andaki iktisadi temellerle bağdaşmayan bir politika olacağı ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, döviz kurları T.C. Merkez Bankası Kanunu'nun 4. maddesine istinaden Hükümetle birlikte alınan karar ile 22 Şubat tarihinde dalgalanmaya bırakılmıştır.

Bilindiği gibi, özellikle sermaye hareketlerinin serbest olduğu ortamda, dış ticaret hadlerinde öngörülemeyen bozulmalar, yapısal reformlardaki gecikmeler ve bankacılık kesimindeki sorunlar kur taahhütlerine dayalı programların uygulanmasında ciddi riskler getirmektedir. Kasım 2000 tarihindeki kriz sonrasında ekonomide bir toparlanma süreci yaşanmış olmasına rağmen, başta kamu ve fon bankaları olmak üzere bankacılık sektöründeki sorunlar, olumsuz iç politik gelişmelerinde katkısıyla Şubat 2001'de tekrar ciddi bir krizle karşılaşılmasına neden olmuştur. Bu ortamda, mevcut döviz kuru rejimine devam etmek, ekonomi açısından taşınamaz yükleri de beraberinde getirecekti. Döviz kuruna dayalı istikrar programı uygulayan Asya ve Latin Amerika ülkelerinde de benzer gelişmeler gözlenmiş ve bu ülkeler de kriz sonrasında kur rejimi değişikliğine gitmişlerdir. İstisnai olarak, Arjantin uzun yıllar süren ekonomik daralmaya rağmen kur rejimini sürdürmekte ısrar etmiş, ancak sosyal ve ekonomik açıdan bir kaosa sürüklendikten sonra dalgalı kur rejimine geçişi benimsemiştir.

Başlangıçta da belirtildiği gibi, 2000 yılında Hükümetle birlikte alınan karar ile uygulamaya konulan döviz kuruna dayalı program çerçevesinde, döviz kuru sepetinin gösterge değerleri önceden kamuoyuna açıklanmıştır. Kamuoyuna duyurulan bu taahhüt çerçevesinde, T.C. Merkez Bankası önceden açıklanan döviz kuru sepetini esas alarak döviz alım ve satımında bulunmuştur. Bu uygulama, 2000 yılı başından, Kasım krizi de dahil olmak üzere, döviz kurlarının dalgalanmaya bırakıldığı 22 Şubat 2001 tarihine kadar devam etmiştir.

7/5798

Yargıtay Başsavcılığı, Şubat 2001 krizi esnasında, Hükümet tarafından belirlenen ve taahhüt edilmiş bulunan kur politikasının gereği olarak piyasalar tarafından talep edilmesi nedeniyle yapılan döviz satışları konusunda T.C. Merkez Bankası eski Başkanı hakkında dava açmış olup, o tarihte piyasalardan sorumlu Başkan Yardımcısı hakkında da soruşturma açmış bulunmaktadır.